

HAZİRAN
2025

SAYI
184

T O K İ H A B E R

toki.gov.tr

tokihaber.com.tr

Haber Yaşam Kültür Mimari Sektör

İSTANBUL'DA DÖRT MİLLET BAHÇESİ AÇILDI

GELENEKSELDEN
ÇAĞDAŞA
SAZ ÇATILAR

İSTANBUL'DA MAHALLE KÜLTÜRÜYLE
BÜTÜNLEŞEN, AFETLERE DİRENÇLİ
BİR YAŞAM ALANI

MİMARLIK SANATINI
YÜCELTEN
MİMAR EVLERİ

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇEVRE, ŞEHİRCİLİK VE
İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ BAKANLIĞI

Rümeyşa Çılğası

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi,
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mimarlık
Anabilim Dalı, Mimarlık Yüksek Lisans Programı

Dr. Öğr. Üyesi Uğur Özcan

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi,
Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık
Bölümü

İRLANDA'NIN KÜLTÜREL VE MİMARİ MİRASI SAZ ÇATILAR

Yerel kimliğin güçlü bir ifadesi olan saz çatılı evlerin İrlanda'nın kültürel ve mimari mirasının önemli bir parçası olduğunu anlatan Rümeyşa Çılğası ve Uğur Özcan, geçmişin geleneksel yapım bilgisini yaşatan saz çatıların bugünün mimari estetik anlayışına katkıda bulunduğunu belirtiyor.

Yerel kimliğin ve mirasın bir yansıması olarak incelediğiniz İrlanda'nın kırsal saz çatılı geleneksel konut mimarisinden biraz bahseder misiniz?

İrlanda'nın kırsal saz çatılı konut mimarisi, yerel malzemeler ve geleneksel yapım tekniklerinin şekillendirdiği zengin bir kültürel miras örneği olarak görülmektedir. Bu yapılar, yalnızca barınma amacı taşımakla kalmayıp, aynı zamanda İrlanda'nın tarihsel toplumsal yapısını, yaşam biçimini ve yerel kimliğini yansıtan önemli mekânlardır. Yüzyıllar boyunca bu topraklarda yaşayan yerel halk, kendi elleriyle ve deneme-yanılma yöntemiyle, bölgenin iklimi ve topoğrafyasına uyumlu evler inşa etmiştir. Bu evler genellikle tek katlı ve dikdörtgen planlı olarak inşa edilmiş, başlangıçta tek odalı barınaklar şeklinde tasarlanmış ve bazı bölgelerde hem insan hem de hayvan yaşamını bir arada barındırmıştır. Zamanla, değişen ihtiyaçlara ve yaşam koşullarına bağlı olarak bu yapılar farklı işlevlere hizmet edecek yeni mekânlarla genişletilmiştir.

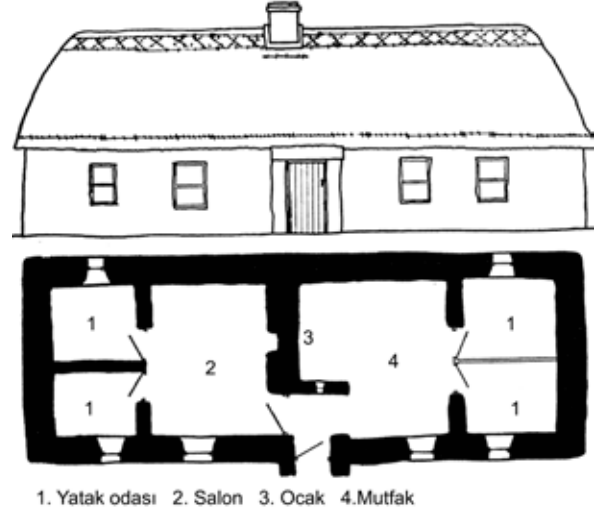
Konutlar mekânsal organizasyonlarına göre sınıflandırılır. Doğrudan girişli plan (özellikle kuzey ve batıda) kullanıcıyı doğrudan yaşam alanına ulaştırır ve insan-hayvan ortak yaşamını kolaylaştırır. Lobi girişli plan (doğu ve güneyde) ise girişte küçük bir koridor içerir; rüzgârdan koruma ve mekânsal geçiş kontrolü sağlar. Ocak konumuna göre ise merkezi ocaklı plan (ocak merkezde, genellikle lobi girişliyle birlikte) ve beşik ocaklı plan (ocak duvara yaslı, doğrudan girişliyle birlikte yaygın) ayrımları yapılır.

Bu mekânsal çeşitlilik, iklim, sosyal yapı ve ekonomik gerekliliklere göre şekillenmiştir. Yapımda taş, kil, toprak ve özellikle suya dayanıklı ve yalıtıcı özellikli saz kullanılmıştır. Bu mimari yaklaşım, doğayla uyumlu ve yerel çevreyle bütünlük bir yapı kültürü oluşturmuş; İrlanda kırsalının karakteristik silüetini tanımlayan temel unsur olmuştur.

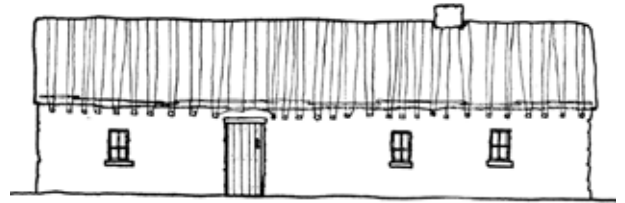
İrlanda'daki saz çatılı evlerin yapım yöntemlerini, tekniklerini vb. özelliklerini anlatır mısınız?

İrlanda kırsal konutlarında çatı örtüsü olarak kullanılan saz, karnı, buğday ve çavdar samanı, keten, marram otu gibi yerel bitkilerden elde edilmiştir. İrlanda'nın nemli ve yağışlı iklimine karşı yapıyı korumak ve yağmur suyunu yapıdan etkin biçimde uzaklaştırmak amacıyla saz örtüler kullanılmıştır; çünkü saz, suyu emmeyen bir malzemedir. Bu amaç doğrultusunda çatılar dik eğimli olarak tasarlanmıştır. Çatı iskeletinin oluşturulmasında yerel ormanlardan temin edilen ahşap keresteler kullanılmış; bu iskelet üzerine saz demetleri çeşitli yöntemlerle sabitlenmiştir.

Sazın sabitlenmesi için birçok teknik vardır. En çok bilinenleri ve en yaygın olanları taraklı saz, itmeli saz ve halatlı sazdır. **Taraklı**

Lobi girişli ve merkezi-ocak planlı ev

Doğrudan girişli ve beşik-ocak planlı ev¹

saz yönteminde, her bir saz demeti, tarak olarak adlandırılan ince çubuklar (söğüt fındığı, çalı, bataklık derisi vb.) aracılığıyla doğrudan çatı iskeletine sabitlenir. Uygulama süreci, samanların silkelenecek demetler hâline getirilmesiyle başlar. Bu demetler çatı yüzeyine serilir, ardından ilk katman üzerine yeni saz katmanları eklenir. Üst katmanlar, alttaki demetlere yine taraklar yardımıyla bağlanarak çatı tamamen örtülene kadar işlem katmanlı şekilde sürdürülür. **İtmeli saz** yönteminde, saz demetleri, çatı iskeletine düğümlemler ve her bir saz demeti bir önceki tabakaya mızrak denilen bir el aletiyle itilerek sıkıştırılır ve böylece katmanlar arasında sağlam bir kenetlenme sağlanır. Bu yöntem-

¹ Ó Danachair, C. (1972). Traditional forms of the dwelling house in Ireland, The Journal of the Royal Society of Antiquaries of Ireland, vol.102, no. 1, pp. 77–96.

de, çatının mahya ve saçak kısımlarına demir teller çekilerek örtü tamamlanır. **Halatlı saz** yöntemi ise, saz demetlerinin doğrudan çatı iskeletine sabitlenmeden, çatının üzerinden geçirilen ve duvarlara veya saçaklara bağlanan halat ağı ile yerinde tutulduğu bir uygulamadır. Bu yöntemde, halatların uçlarına bağlanan ağırlıklar sayesinde saz örtünün rüzgâr ve fırtına etkisiyle uçması da engellenmiştir. Bu teknikte sabitleme yöntemlerinin kullanılmaması, çatının bakım ve onarım işlemlerinin daha kolay gerçekleştirilmesini sağladığı için tercih edilmiştir.

ÇEVRESEL KOŞULLARA UYUM SAĞLAYAN ÖZGÜN KONUTLAR

Saz malzemesi yalnızca çatı örtüsünde değil, aynı zamanda duvar yapımında kullanılan harçların güçlendirilmesinde de kullanılmıştır. Duvar malzemesi, bölgesel kaynaklara bağlı olarak çeşitlenmiştir. Batı kıyılarında taş, bataklık alanlarda ise toprak ve kil kullanımı yaygındır. Bu malzemeler saman, saz ve diğer bitkisel liflerle karıştırılarak daha dayanıklı harçlar elde edilmiştir. Tüm bu yapım teknikleri, nesilden nesile aktarılan zanaatkarlık bilgisinin ve uzun yıllar süren deneme-yanılma süreçlerinin bir sonucudur. Sonuçta ortaya çıkan yapılar, yerel kaynakların etkin kullanımını ve çevresel koşullara uyum sağlama becerisini yansıtan özgün konut örnekleridir.

KIRSAL PEYZAJDA ESTETİK BÜTÜNLÜK

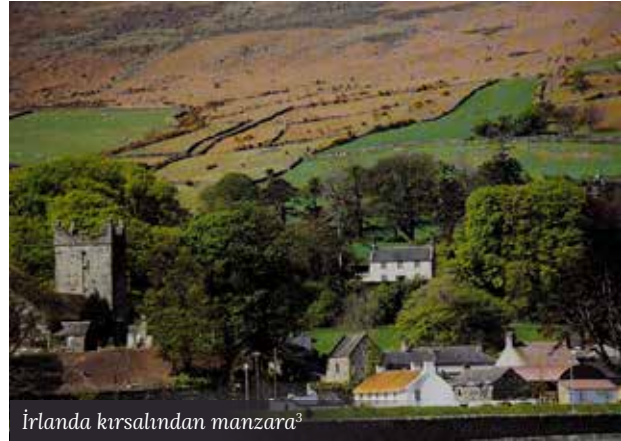
İrlanda kırsalındaki saz çatılar, sadece işlevselliğiyle değil, sundukları estetik değerlerle de dikkat çekmektedir. Özellikle İrlanda'nın kırsal manzarasında, organik formları ve doğal malzeme dokusuyla saz çatılı evler, topoğrafya ve yeşil alanlarla görsel bir bütünlük sağlar. Özellikle bataklık alanlardaki sazlıklarla görsel bir devamlılık sunar. Ayrıca, taş malzemenin yaygın olduğu batı kıyılarında yer alan bu evler, çevredeki doğal unsurların sürekliliğini bozamaz. Bu anlamda, saz çatılı yapılar sadece yapı ölçeğinde değil, daha geniş kırsal peyzaj ölçeğinde de estetik bir bütünlük sağlar.

Yerel kimliğin güçlü bir ifadesi olan saz çatılar, tarihsel süreç boyunca İrlanda'nın kültürel ve mimari mirasının önemli bir parçası olmuştur. Böylelikle saz çatılar, hem geçmişin geleneksel yapım bilgisini yaşatmakta hem de bugünün mimari estetik anlayışına katkıda bulunmaktadır.

Günümüz mimarisinde saz çatıların yerini ele alır mısınız?

Saz, günümüzde sürdürülebilirlik, enerji verimliliği ve yerel kimliğin korunması çabaları doğrultusunda çağdaş mimaride yeniden değer kazanmaktadır. Geçmişten günümüze taşınan bu yapı elemanı hem estetik hem de işlevsel özellikleriyle mimari açıdan güncel uygulamalara ilham vermektedir. Saz doğal, yenilenebilir ve yerel kaynaklı bir malzeme olması nedeniyle çevre dostu bina projelerinde tercih edilmektedir. Doğal yalıtım özelliği sayesinde enerji verimliliği sağlarken, yerel ekonomilerin desteklenmesine de katkıda bulunmaktadır. Modern mimaride, geleneksel saz çatıların formu ve dokusu korunarak, dayanıklılığı artırılmış modern teknikler ve malzemelerle birlikte kullanılmakta; böylece hem estetik hem de performans açısından güçlü çözümler üretilmektedir.

Sonuç olarak, saz çatılar geleneksel bilgi ve zanaatkarlığın çağdaş sürdürülebilir tasarım anlayışıyla buluştuğu önemli bir yapı ögesi hâline gelmiştir. Avrupa ülkelerinin birçoğunda sazın çağdaş mimariye uygulanması görülmektedir. Örneğin; Hollanda'da LEVS Mimarlık, İnbo Mimarlık, İsveç'te Wingårdh mimarlık ve Letonya'da Archispektras Mimarlık tarafından tasarlanan yapılar, geleneksel bir malzeme olan saz çatının çağdaş mimariyle nasıl yeniden yorumlandığını ve farklı tasarım anlayışlarıyla nasıl bütünleştirilebildiğini ortaya koyan birbirinden farklı örneklerdir.

² Byrne, E. (2015). Irish thatch: A living tradition, The O'Brien Press. Dublin, Ireland.

³ Aalen, F. H. A., Whelan, K., & Stout, M. (2011). Atlas of the Irish rural landscape, University of Toronto Press. Toronto, Canada.

LEVS Mimarlık-Doggerij⁴Archispektras Mimarlık-The Dune House⁵Wingårdh Mimarlık- Facts Tâkern Ziyaretçi Merkezi⁷Inbo Mimarlık- Midden-Delfland Belediye Binası⁶

ÖZGÜN YAPI KÜLTÜRÜ

İrlanda'nın saz çatılı geleneksel konut mimarisi, tarihsel süreç boyunca yerel malzeme kullanımı, zanaatkarlık bilgisi ve çevresel uyum gibi unsurları barındıran özgün bir yapı kültürünü yansıtmaktadır. Geleneksel yapım teknikleri ve saz malzemesinin sunduğu işlevsel avantajlar, yalnızca mimari mirası olarak kalmayıp, günümüzde çağdaş mimari yaklaşımlar içinde de değer kazanmaktadır.

Saz çatılar, doğal ve yenilenebilir bir malzeme olarak sağladığı ısı ve ses yalıtımı, düşük karbon ayak izi ve enerji verimliliği gibi çevresel faydalar sayesinde sürdürülebilir mimari uygulamalar için günümüzde de uygun bir seçenektir. Bu bağlamda, İrlanda saz çatılı konut mimarisi; gelenekselden çağdaşa uzanan bir süreklilik içinde, kültürel mirasın korunması, sürdürülebilir tasarımın desteklenmesi ve yerel kimliğin yaşatılması açısından önemli katkılar sağlamaktadır. Avrupa'nın birçok ülkesinde (Hollanda, Almanya, Fransa, Letonya, İsveç ve İngiltere gibi) saz malzemenin çatı ve cephelerde yenilikçi uyarlamaları görülürken, İrlanda'da daha çok geleneksel yapıların korunmasında ve restorasyonunda öne çıkmaktadır. Bu yapı geleneğinin korunarak geliştirilmesi, mimarlık alanında hem tarihsel bilinç hem de çevresel sorumluluk perspektifinden değerli bir yaklaşımdır. ●

⁴ <https://architizer.com/blog/inspiration/collections/thatch-looks-good-7-terrific-instances-of-the-craft-building-method/>

⁵ <https://www.contemporist.com/modern-houses-that-have-thatched-roof/>

⁶ <https://www.contemporist.com/modern-houses-that-have-thatched-roof/>

⁷ <https://www.contemporist.com/modern-houses-that-have-thatched-roof/>